

УДК 378.17 : 796.01

А. С. Гаврилов, М. В. Воробйова

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У
СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ**

Навчальний заклад університетського типу є верхівкою системи освіти і традиційно розглядається як центр інтелектуального й духовного становлення студентства.

Фізичне виховання це одна із дисциплін, що дає студентам інформацію щодо збереження й зміцнювання свого здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості, розвитку й удосконалення життєво важливих рухових якостей. Актуальність стану здоров'я студентської молоді пов'язується з необхідністю призвичаїти її до здорового способу життя, підвищити її фізичну активність як важливу складову інтелектуально-творчої особистості. Зберігається гостре протиріччя між потребою суспільства в здоров'ї громадян, здатних реалізувати свої фізичні, інтелектуальні сили в сфері виробництва науки, культури та низьким рівнем стану здоров'я й байдужим ставленням людей до здорового способу життя. Таким чином назріла нагальна необхідність у підготовці студентської молоді, яка усвідомлює значущість здорового способу життя.

На сьогодні немає узагальнюючих робіт, у яких розглядалися б теоретико-методологічні засади формування позитивного ставлення до фізичної культури у студентів університетів, тому метою нашої розвідки стало окреслення й висвітлення цих засад, аналіз основних теоретичних праць науковців України та зарубіжжя.

Сучасна складна соціально-економічна і соціально-психологічна ситуація в Україні, як і стан загальної культури й духовності населення, висуває перед національною вищою школою принципово нове надзвичайно важливе завдання. Як зазначають Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. РОМАНОВСЬКИЙ і О. ПОНОМАРЬОВ, «його сутність полягає в необхідності перегляду концептуальних основ самої організації підготовки фахівців і відповідному визначенні її змісту і технологій, які б забезпечували якісно новий рівень їхнього професіоналізму» [1, с. 30].

Питанням удосконалення процесу виховання позитивного ставлення студентів до фізичної культури і спорту приделяється значна увага. Так, багато вітчизняних фахівців розглядають у своїх наукових дослідженнях питання, пов'язані з організацією фізичного виховання студентів у вищих навчальних закладах. Наприклад: В. Білогур розглядає теоретико-методичне забезпечення фізичного виховання у вищих навчальних закладах; І. Бондар – фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості; А. Домашенко – організаційно-

педагогічні засади системи фізичного виховання студентської молоді України; В. Єднак – удосконалення нормативної бази фізичного виховання студентів груп загальної фізичної підготовки основного відділення вищого навчального закладу; Є. Котов – підготовку студентів вищих закладів освіти до самостійних занять фізичними вправами; О. Малімон – диференційований підхід у процесі фізичного виховання студентів; С. Сичов – формування потреби фізичного вдосконалення у студентів вищих технічних навчальних закладів; П. Щербак – формування у студентів педагогічних інститутів потреби у фізичному вдосконаленні.

Російські науковці в галузі педагогіки у своїх наукових дослідженнях розглядали питання, пов'язані з різними аспектами фізичного виховання студентів вищих навчальних закладах. Наприклад: А. Лотоненко – педагогічну систему формування у студентської молоді потреби у фізичній культурі. Л. Лубишева – теоретико-методологічні та організаційні основи формування фізичної культури особистості студента.

Розглянемо погляди науковців щодо тенденцій формування фізичної культур у ВНЗ, зокрема позитивного ставлення студентів класичного університету до фізичної культури і спорту.

А. Піянзін виділяє групи чинників і умов, що обумовлюють формування позитивного ставлення студентів до цінностей фізичної культури:

- особистісно-духовна група чинників характеризує ціннісні орієнтації на фізичну культуру і ступінь їх реалізації в процесі навчальної фізкультурно-спортивної діяльності, задоволеність цим процесом, використання інтеріоризованих цінностей у конструюванні особистісного соціокультурного середовища;

- психолого-педагогічна група чинників передбачає професійну спрямованість навчально-виховного процесу, його ефективність, забезпечення діагностики особистості й на цій базі індивідуалізацію навчального процесу, активізацію фізичного самовиховання і самовдосконалення, створення умов для самоактуалізації та самореалізації майбутніх фахівців;

- соціально-психологічна група чинників орієнтована на забезпечення гуманістичних стосунків у процесі занять, взаєморозуміння й підтримку;

- організаційно-методична група факторів спрямована на оволодіння операційними знаннями й уміннями, якими забезпечується вирішення завдань, що стоять перед фізичною культурою;

- матеріальна група чинників передбачає естетичні й санітарно-гігієнічні умови занять, наявність вільного часу, зручний розклад занять, наявність відповідного інвентарю, спортивної екіпіровки й умов побуту;

– соціально-демографічна група чинників розкриває вплив віку, статі, сімейного стану, національно-культурних традицій на формування ставлення до цінностей фізичної культури [2, с. 10].

На думку А. Піянзіна, за силою своєї дії наведені групи чинників неоднаково впливають на педагогічний процес, але їх урахування необхідне для отримання ефективного результату у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів.

Р. Кабіров зазначає, що при дослідженні проблеми формування позитивного ставлення до фізичної культури та спорту на основі ціннісних орієнтацій студентів вищих навчальних закладів слід зауважити на те, що:

– ціннісні орієнтації виявляються через мотиви, інтереси, потреби, установки;

– ціннісні орієнтації виявляються у формі добра і зла, істини й неістини, прекрасного та потворного, справедливого й несправедливого, допустимого і забороненого;

– особистісні установки виступають як суб'єктивні цінності, до яких відносяться оцінки, імперативи й заборони, цілі та проекти, норми й уявлення;

– формування ціннісних орієнтацій, осмислення цінностей, включення їх у структуру особистості є процесом соціалізації особистості;

– особистісні цінності виявляються у формі ціннісних орієнтацій, що виступають як чинник розвитку особистості, як предмет педагогіки, у тому числі й виховання [3, с. 35].

Р. Кабіров вважає, що при характеристиці умов позитивного ставлення до фізичної культури необхідно враховувати:

– комплексний підхід, зважаючи на багатогранність власне відносин;

– ціннісні орієнтації студентів на фізичну культуру, пов'язані з з'ясуванням причинно-наслідкових зв'язків, зовнішніх і внутрішніх чинників, змістом і формами організації занять, професійною підготовкою студентів;

– ставлення до фізичної культури це не тільки психологічне, але й соціальне ставлення, що виникає в процесі спільної навчальної діяльності, вільного проведення часу на міжгруповому, внутрішньогруповому та особистісному рівнях;

– внутрішньоособистісні відносини, що виникають між інтелектуальними, емоційно-вольовими й дієво-практичними установками особи до себе, свого розвитку, зміцнення здоров'я, становлення фахівця як професіонала [3, с. 36].

Для формування позитивного ставлення до фізичного виховання важлива регулятивна або спонукальна активність і співактивність, що формуються на основі принципів, правил, відносин, норм і форм

поведінки, що набувають абсолютної цінності в конкретній спрямованості особи.

А. Галіздра вважає, що «в умовах вищої школи принципово важлива робота по активізації кожного студента у відношенні свого фізичного розвитку, реальної участі в різноманітних формах фізкультурно-спортивної діяльності» [4, с. 42]. Фізична культура характеризує вільне, свідоме самовизначення особистості, яка на різних етапах життєвого розвитку з безлічі цінностей обирає й освоює найбільш значущі.

Аналіз практичної діяльності вищих навчальних закладів свідчить, що позитивне ставлення до фізичного виховання може сформуватися, якщо в навчально-виховний процес класичного університету будуть включені соціальні, соціально-педагогічні, педагогічні й психолого-педагогічні чинники.

Соціальні чинники, на думку Р. Кабірова, включають:

– потреби виробництва й суспільства в новому типі фахівця, що характеризується прагматизмом, ініціативою, самостійністю, відповідальністю, фізичною підготовленістю;

– цілі суспільного розвитку, що виступають як закон, ідеал і перспектива розвитку, але які ще не знайшли свого чіткого визначення;

– політику органів державної влади щодо системи вищої освіти, професійної підготовки молоді, зміцнення здоров'я, становлення фахівця як професіонала [3, с. 40].

Соціальні чинники формування позитивного ставлення до різних видів людської діяльності впливають на загальну соціальну атмосферу професійної підготовки майбутнього фахівця, соціально-психологічний клімат, настроїв студентської молоді. Тому їх завжди слід урахувати при вивченні педагогічних проблем. У системі формування позитивного ставлення до фізичної культури та спорту студентів є чинники й умови, органічно пов'язані з професійною підготовкою майбутніх фахівців.

Соціально-педагогічні чинники й умови виступають сполучною ланкою між соціальним середовищем і педагогічним процесом, який здійснюється у вищому навчальному закладі. На цій основі формується єдина система чинників і умов формування позитивного ставлення студентів класичного університету до фізичного виховання, що дозволяє зробити процес цілісним.

А. Піянзин вказує, що при формуванні ставлення до цінностей фізичної культури слід враховувати такі чинники: організацію педагогічного процесу з опорою на особистісно-діяльнісний і культурологічний підходи, що визначають активізацію ціннісно-орієнтованої сфери особистості в єдності таких її структурно-змістовних компонентів, як цільовий, змістовно-операційний, мотиваційно-вольовий, когнітивно-оцінюючий; забезпечення сприйняття цінностей

фізичної культури як умови, необхідної для реалізації професійних планів і намірів [2, с. 15].

Педагогічні чинники Р. Кабіров поділяє на три групи: інтеграційна, організаційна й процесуальна. Інтеграційна група чинників пов'язана з визначенням цілей професійної підготовки і фізичного виховання, виділенням провідних ідей, які дозволяють спрямувати всю діяльність на підготовку фахівця з високим рівнем фізичної культури. Організаційна група чинників включає планування професійної та спортивної діяльності, вивчення стану підготовленості студентів до занять з дисципліни «Фізичне виховання», визначення критеріїв сформованості позитивного ставлення студентів до фізичного виховання. Процесуальна група чинників пов'язана з реалізацією планів, тренерських установок, проведенням змагань, систематичною спортивною підготовкою і стимулюванням занять фізичною культурою та спортом [3, с. 44].

Отже, формування позитивного ставлення до фізичного виховання студентів класичного університету повинно здійснюватися з урахуванням соціальних, соціально-педагогічних, педагогічних і психолого-педагогічних чинників. Так, формування позитивного ставлення до фізичного виховання студентів класичного університету буде успішним, якщо професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх фахівців буде здійснюватися з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності; цінності фізичної культури будуть осмислені через мотиви суспільного й особистісного характеру; заняття з дисципліни «Фізичне виховання» стануть органічною частиною навчального плану професійної підготовки майбутнього фахівця з різних спеціальностей і будуть поєднувати суспільні й особистісні цінності.

Аналіз теоретичних аспектів фізичної культури дозволяє визначити основні шляхи формування потреб, цілей, мотивів сучасної молоді у виборі нею різних видів фізичної культури. Основу концепції В. Видріна складає твердження, що фізична культура – одна з важливих видів загальної культури людини; її головні компоненти: неспеціальна фізкультурна освіта, спорт; фізична рекреація й рухова реабілітація, які задовольняють потреби у фізкультурній діяльності кожної молодої людини [5].

На думку М. Віленського, основним у структурі фізичної культури студента є мотиваційний компонент [6].

В. Щербakov стверджує, що потреба у фізичній культурі – головна спонукальна, спрямовуюча й регулююча сила поведінки особистості, що має широкий спектр: потреба в рухах і фізичних навантаженнях, у спілкуванні, контактах і проведенні вільного часу, в іграх, розвагах, відпочинку, емоційній розрядці, в самоутвердженні, зміцненні позицій свого «Я», в пізнанні, естетичній насолоді, поліпшенні якості фізкультурно-спортивних занять, у комфорті тощо [7, с. 25]. Процес

формування стійкої потреби у фізичному вдосконаленні має бути гуманістичним за формою та особистісно орієнтованим за змістом.

Особливість цінностей технологій формування видів фізичної культури полягає в особистісній мотивації й усвідомленості вибраної фізкультурної діяльності, де можна якнайповніше використовувати принцип демократизації та гуманізації при спільній діяльності викладача і студента.

А. Внуков розглядає проблему формування в студентів потреби фізичного самовдосконалення з психолого-педагогічних позицій. У своїх роботах він показує, що фізичне самовдосконалення в умовах навчання у вищому навчальному закладі є необхідністю [8, с. 5]. Критерієм сформованої потреби фізичного самовдосконалення, на думку автора, є такий рівень самосвідомості – мотивів, інтересів, цінностей орієнтації, установки, який активно спрямовує практичну діяльність на досягнення фізичного вдосконалення, здорового способу життя, забезпечує успішне виконання соціальних і професійних функцій майбутнього фахівця. Потреба фізичного самовдосконалення успішніше формується в тих студентів, у яких краща освіченість і вищий рівень розвитку інших потреб. Автором був виявлений прямий взаємозв'язок між формуванням потреби фізичного самовдосконалення й професійною спрямованістю особистості студента вищого навчального закладу [8, с. 12].

С. Сичов зазначає, що «найбільше перешкоджають залученню людей до занять фізкультурою та спортом такі чинники: недостатній загальний культурний рівень; стійкі шкідливі звички; слабка організація фізкультурно-масової роботи за місцем проживання; низький рівень викладання фізичної культури в школі, вищому навчальному закладі та інших навчальних закладах; відсутність позитивних прикладів з боку вчителів, батьків тощо» [10]. Стійкою потребою для людини можуть стати заняття фізичною культурою та спортом лише при комплексному підході до їх формування, цілеспрямованому використанні всіх об'єктивних і суб'єктивних факторів.

І. Каплан розглядає формування в студентів потреби фізичного самовдосконалення як педагогічний процес в умовах навчання у вищій школі, дає визначення педагогічних умов, які забезпечують формування потреби фізичного самовдосконалення, виділяє рівні її сформованості у студентів та їх соціальні типи [9, с. 134]. Поетапне формування потреби фізичного самовдосконалення покращується за умов цілеспрямованого формування суспільних та індивідуальних мотивів, які забезпечують поєднання особистої зацікавленості із суспільно значущою метою діяльності, професійної спрямованості фізичного виховання студента; виявлення наявних розитку нових фізкультурно-спортивних інтересів; усвідомлення студентами можливостей формувати рухові здібності, які зумовлюють перехід від зовнішніх регуляторів поведінки до внутрішніх; диференційованого підходу до пізнання й обліку об'єктивних

закономірностей, що комплексно впливають на фізичне самовдосконалення студентів.

Спортивна діяльність студентів вищих навчальних закладів має стати основою розвитку масового студентського спорту, що може не тільки радикально змінити ставлення до фізкультурної активності, але і в цілому сприяти формуванню спортивного стилю повсякденної життєдіяльності. Основними напрямками роботи щодо підвищення ефективності фізкультурної освіти студентів класичного університету є: руховий – спортивна і фізична підготовка, розвиток функціональних систем організму людини; інтелектуальний – оволодіння студентами теоретичними і методичними знаннями з теоретичних аспектів фізичного виховання; соціально-психологічний – формування позитивного ставлення до фізичного виховання; організаційно-методичний – оптимізація різних форм фізкультурної діяльності студентів, їх поєднання і співставлення, вдосконалення програмно-методичного забезпечення процесу фізичного виховання.

Отже, проблема формування позитивного ставлення до фізичної культури та спорту студентів класичного університету є надзвичайно актуальною. Спортивна діяльність студентів дозволяє розширити коло їхнього спілкування, дає можливість естетичного і емоційного сприйняття, співпереживання, вдосконалення методик фізичного розвитку, розширює прогресивний напрям розвитку теорії і методики фізичного виховання сучасної молоді. Тільки через активну фізкультурну діяльність можливе залучення студентів до цінностей фізичної культури, перетворення їх в надбання конкретної особистості.

Список використаної літератури

1. Товажнянський Л. Л. Технологія педагогічного проектування системи формування гуманітарно-технічної еліти / Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов // Наукові праці : педагогічні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2002. – Вип. 7. – С. 30-33. **2. Пиянзин А. Н.** Воспитание ценностного отношения студентов педвуза к физической культуре : Автореф. дис. канд. пед. наук / А. Н. Пиянзин. – М. : МГПИ, 1992. – 16 с. **3. Кабиров Р. Ф.** Формирование позитивного отношения студентов к физической культуре средствами ценностных ориентаций : Дис. канд. пед. наук: 13.00.04. / Р. Ф. Кабиров. – М., 1996. – 129 с. **4. Галіздра А. А.** Основні аспекти, що визначають відношення студентів до занять фізичною культурою / А. А. Галіздра. // Теорія та методика фізичного виховання. – 2004. – № 4. – С. 42-44. **5. Выдрин В. М.** Неспециальное (непрофессиональное) физкультурное образование В. М. Выдрин // Теория и практика физической культуры. – 1995. – №5-6. – С. 15-17. **6. Виленский М. Я.** Физическая культура в гуманитарном образовательном пространстве вуза М. Я. Виленский // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – №1. – С. 27-32. **7. Щербаков В. Г.** Физическая

культура в структуре профессионального образования // Физическая культура как вид культуры : Межвузовский сб. науч. тр. – Воронеж : Воронежский государственный педагогический университет, 2003 / В. Г. Щербаков. – С. 23-28. 8. **Внуков А. П.** Формирование потребности в физическом самосовершенствовании у студентов педагогических институтов : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Московский областной институт физической культуры / А. П. Внуков. – М., 1982. – 22 с. 9. **Каплан И. М.** Основы физического самосовершенствования студентов / И. М. Каплан. – Ташкент : ООО «Каныс», 1991. – 180 с. 10. **Сичов С. О.** Теоретичні основи формування у студентів потреби фізичного вдосконалення / С. О. Сичов // Теорія і методика фізичного виховання. – 2001. – № 1. – С. 5-11.

Гаврилов А. С., Воробйова М. В. Теоретико-методологічні засади формування позитивного ставлення до фізичної культури у студентів університетів

У статті розглядаються теоретико-методологічні засади формування позитивного ставлення до фізичної культури у студентів університетів. Наголошується, що спортивна діяльність студентів вищих навчальних закладів має стати основою розвитку масового студентського спорту, що може не тільки радикально змінити ставлення до фізкультурної активності, але і в цілому сприяти формуванню спортивного стилю повсякденної життєдіяльності.

Ключові слова: фізичне виховання, здоровий спосіб життя, позитивне ставлення до фізичної культури, соціальні чинники, соціально-педагогічні чинники, педагогічні чинники, психолого-педагогічні чинники.

Гаврилов А. С., Воробйова М. В. Теоретико-методологические принципы формирования положительного отношения к физической культуре у студентов университетов

В статье рассматриваются теоретико-методологические принципы формирования положительного отношения к физической культуре у студентов университетов. Подчеркивается, что спортивная деятельность студентов высших учебных заведений должна стать основой развития массового студенческого спорта, что сможет не только кардинально изменить отношение к физкультурной деятельности, но и в целом способствовать формированию спортивного стиля повседневной жизнедеятельности.

Ключевые слова: физическое воспитание, здоровый способ жизни, положительное отношение к физической культуре, социальные факторы, социально-педагогические факторы, педагогические факторы, психолого-педагогические факторы.

Gavrylov A.S., Vorobjova M.V. The Theoretical and Methodological Backgrounds of the Formation of Positive Attitude to Physical Education Among University Students

The article observes the theoretical and methodological principles of the formation of the university students' positive attitude to the physical education. It is underlined that sport activities of the students in higher educational establishments have to become the basis for the youth mass sport development, which can eventually not only induce sweeping changes in the attitude to physical education but also promote the sports lifestyle throughout young people. The author outlines the major tendencies of improving the physical education of the students in a classical university, including the following ones: active – sports and physical exercising and developing the functional systems of a human body; intellectual – mastering the theoretical and methodological aspects of physical education theory; sociopsychological – forming the general positive attitude to physical education; methodical and organizational – optimizing the use of different types of students' physical activities, combining them as well as confronting, refining the methods and the programs of the physical educational process.

Key words: physical education, healthy lifestyle, positive attitude to physical education, social factors, educational factors, socio-educational factors, psychoeducational factors.

Стаття надійшла до друку 20.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Червонецький В. В.

УДК [378.011.3–051:796]:17.022.1

Н. О. Гайдук

**СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО
ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Сучасний етап інтеграції України у світовий та європейський соціокультурний та освітній простір потребують модернізації вищої освіти, головною метою якої є створення умов для формування активної творчої особистості, її самореалізації та постійного вдосконалення Я-концепції, що є основою для створення професійного іміджу майбутнього вчителя фізичної культури.

Проблема професійного становлення майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах сьогодні набуває особливої актуальності. Основним критерієм роботи вишу є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання теоретичних знань з умінням застосовувати їх на